

Anotacijos

Andriejus Mlodzianovskis, *Palaimintojo kankinio Juozapato, Polocko arkivyskupo, gyvenimo ir mirties simboliniai atvaizdai: šaltinis, vertimas ir studija*, sudarė Jolita Liškevičienė, [mokslinių tekstų autoriai Remigijus Černius, Mintautas Čiurinskas, Ona Daukšienė, Jolita Liškevičienė, iš lotynų kalbos vertė Mintautas Čiurinskas, Ona Daukšienė, Rita Katinaitė], Vilnius: Vilniaus dailės akademijos leidykla, 2015, 574 p.: faks. ISBN 978-609-447-155-1.

Leidinį sudaro šaltinio faksimilė, lotyniško poetinio kūrinio vertimas į lietuvių kalbą su moksliniais komentarais ir 4 studijiniai straipsniai, kuriuose istoriniu, hagiografiniu, dailėtyriniu ir literatūriniu aspektu pristatomas 1675 m. Vilniuje išleistas embleminio pobūdžio rinkinys bei jo kontekstas.

Šiame rinkinyje jėzuitas Andriejus Mlodzianovskis tekstu ir vaizdu įamžina Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės kankinio, palaimintojo, Polocko arkivyskupo Juozapato Kuncevičiaus gyvenimą ir mirtį. Pasirinkta daugialypė forma, virtuoziška poetinės ir vaizdinės raiškos įvairovė šį veikalą leidžia priskirti prie Lietuvos Baroko literatūros šedevrų.

Rinkinį sudaro kelios dalys, bet pagrindinė – palaimintojo Juozapato Kuncevičiaus gyvenimo įvykių pašlovinimas, perteiktas 40-čia klasikinės formos emblemų su šias emblemas praturtinančiais elogijais. Į tokią emblemų bei elogijų seriją įvesdina prieš jas Mlodzianovskio įdėtas trumpas palaimintojo Juozapato Kuncevičiaus biografinis gyvenimo aprašymas, o visas kūrinys užbaigiamas eiliuota ode.

Leidinyje pirmą kartą plačiau aptariamos kūrinio istorinės ir hagiografinės prielaidos, dailei ir literatūrai įtakos darę šaltiniai. Mokslo publikaciją papildo priedai ir iliustracijos. Publikacijos sumanymui įgyvendinti prireikė net dviejų

mokslo projektų ir bendro vykdytojų darbo nuo 2008 m. Derantys ir vienas kitą papildantys 4 autorių tyrimai yra kolektyvinės monografijos pobūdžio. Jie kartu su reikiamais barokinio teksto, kuriame gausu įmantrių aliuzijų, perkeltnių reikšmių, komentarais, kaip tikisi rengėjai, padės skaitytojui suprasti ir pajusti barokinę vaizduotę, pasaulėžiūrą ir embleminę mąstymą atspindinčio kūrinio grožį.

MINTAUTAS ČIURINSKAS

Pranciškus Malkotas, *Karų su turkais ir Livonijoje balsas apie šlovingo atminimo Joną Karolį Chodkevičių* = Franciszek Małkot, *Tureckich i iflanskich wojen o sławnej pamięci Janie Karolu Chodkiewiczu głos*, parengė Darius Antanavičius, Dariusz Chemperek, Eglė Patiejūnienė, vertė Eglė Patiejūnienė, Warszawa: Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego, 2016, 155 p. ir [25] p. faks.; natos, iliustr., portr. ISBN 978-83-62622-29-0.

Pasirodė bendro Lenkijos ir Lietuvos senosios raštijos tyrėjų projekto rezultatas – moksliskai parengtas ir išleistas iki šiol beveik negirdėto XVII a. LDK autoriaus Pranciškaus Malkoto lenkų kalba parašytas kūrinys, skirtas garsiojo Lietuvos karvedžio Jono Karolio Chodkevičiaus atminimui. Kaip primenama rengėjų įvade, mokslo projekto idėja gimė dar 2010 m. Žinome, kad 2013 m. leidinys jau buvo visiškai parengtas, tad gaila, jog tiek metų reikėjo laukti, kol jis taps prieinamas visuomenei. Patiems autoriams belaukiant tekdavo cituoti parengtą maketą... Gausus talkininkų būrys ir ilgas leidinio kelias rodo, kad tarptautiniai projektai sudėtingi, tačiau mokslininkų entuziazmas (jo nepritrūko projekto vadovui Dariuszui Chemperekui) ir bendri tikslai padeda įveikti problemas. Tokio darbo rezultatai įdomūs, reikalingi ir reikšmingi.

Knyga išsiskiria daug kuo. Viršelis ir visas pavidalas traukia akį, gera poligrafijos kokybė, esama spalvotų iliustracijų. Krenta į akis ir leidinio dvikalbystė – visi tekstai pateikiami ir lenkų, ir lietuvių kalba. Šiuolaikiniam lenkų ir lietuvių skaitytojui neaiškios vietos paaiškintos rengėjo komentaruose.

Pirmą kartą kūrinys išėjo Vilniuje 1622-aisiais, tad netrukus po to, kai besikaudamas prie Chotino 1621 m. mirė Chodkevičius. Kaip viename straipsnyje yra pabrėžusi Eglė Patiejūnienė, „[i]š daugybės gedulingų literatūros kūrinių, kuriais buvo pažymėta populiarus karvedžio mirtis, *Balsas* išsiskiria ne vien aukštesne menine kokybe ir ryškia „prolietuviška“ orientacija, bet ir tuo, kad

XVII a. sulaukė dviejų kartotinių leidimų, t. y. iš viso buvo išleistas tris kartus: 1622, 1624 ir 1640 m. Galutinės redakcijos rinkinyje, neskaitant dedikacinės dalies, yra penki skirtingos apimties ir poetinės formos kūriniai, visi pavadinti įvairių personifikacijų (Karų, heraldinio Grifo, Grožio, Šlovės) *Balsais*¹. Dar įdomiau, kad antrasis leidimas, kuris, deja, neišliko, buvo su natomis. Atidus žvilgsnis į šaltinį ir jo atsiradimo aplinkybes veda prie netikėtų naujų išvadų, „kad Lietuvoje jau XVII a. I pusėje egzistavo autorinės dainos žanras [...]. Be to, atskiri rinkinio tekstai atstovauja literatūros žanrams, kurie iki šiol nebuvo siejami su Lietuva ir nefigūruoja lietuvių literatūros istorijoje, – tai dūma ir naujienų daina (*pieśń nowiniarska*)“².

Pažintį su šiuo veikalu lengvina istoriko Dariaus Antanavičiaus įvadas apie Joną Karolį Chodkevičių, o literatūros istorikas (kaip minėta, ir viso tarptautinio projekto vadovas) Dariuszas Chemperkas antrajame įvadiniam straipsnyje aptaria turimas žinias apie autorių, senuosius leidimus, patį kūrinį, jo leksiką, žanro ir literatūrinės vertės klausimus, eilėse kuriamą Chodkevičiaus portretą, su vėlesniais leidimais susijusias problemas. Publikuojant šaltinį, lygiagrečiai pateikta jo transkripcija ir vertimas į lietuvių kalbą. Minimose realioje susigaudyti padeda dalykiniai komentarai.

Lietuviškas Eglės Patiejūnienės vertimas yra prozinis. Jis ir sklandus, ir preciziškai tikslus, o tai puiki pagalba skaitantiems kairėje pusėje esančias originalias Malkoto eiles. Kaip dera kritiniam leidimui, aptarti ir parengimo klausimai, pateikiamas šaltinių aprašas, natų priedas ir kt. Turbūt dėl nedidelės publikuojamo šaltinio apimties atsisakyta rodyklių. Labai svarbu, jog gale pateiktos originalo – 1622 m. leidimo – fotokopijos.

Galima tikėtis, kad bendru lietuvių ir lenkų tyrėjų darbu kruopščiai parengtas kritinis šaltinio leidimas padės šią kultūrinio palikimo dalelę aktualinti ir Lietuvoje, ir Lenkijoje.

MINTAUTAS ČIURINSKAS

Żywot świętego Kazimierza królewicza polskiego i ksiąźęcia litewskiego w Wilnie roku 1606 przez Mateusza Chryzostoma Wołodkiewicza przelożony,

¹ Eglė Patiejūnienė, „Pranciškaus Malkoto (?) *Balsai*: reikšminga LDK literatūros atodanga“, in: *Senoji Lietuvos literatūra*, kn. 37: *Naujausi lituanistikos atradimai ir šiuolaikinė istorinė vaizduotė*, 2014, p. 109.

² *Ibid.*

opracował Jan Okoń; przy współpracy Katarzyny Gary i Jolanty Rzegockiej; przekład tekstu łacińskiego Katarzyny Gary, Warszawa: Muzeum Historii Polski, 2016, 243 p.: ilustr. ISBN 978-83-65248-06-0.

Kaip sako leidinio pavadinimas, jame skelbiamas 1606 m. Vilniuje išėjusio spaudinio, skirto šv. Kazimierui, tekstas. Iki šiol mokslininkams nežinomą Ukrainos nacionalinėje mokslinėje Vasilijaus Stefaniko bibliotekoje Lvove (Львівська національна наукова бібліотека України імені Василя Стефаника) saugomą ir greičiausiai vienintelį pasaulyje išlikusį egzempliorių rado prof. Janas Okońis. Su talkininkų pagalba veikalas tekstas publikuojamas pagal aptartus mokslinius principus.

Kadangi Chrizostomas Volodkevičius ne pats sukūrė, o tik išvertė kanonizacijos reikalu Vilniaus kanauninko Grigaliaus Svencickio lotyniškai parašytą ir ankstėliau, 1604 m., Vilniuje išspausdintą šv. Kazimiero gyvenimo aprašymą, knygoje pateikiamas ir pastarojo tekstas. Savo ruožtu Svencickio rėmimosi šaltinis buvo pirmoji, dar 1520 m. Vilniuje Zacharijo Fererio parašyta ir kitais metais išspausdinta biografija. Tad rengėjai publikavo dar ir šio senojo spaudinio lotynišką tekstą su vertimu į lenkų kalbą. Knygoje skaitytojų patogumui taip pat pateikiamas Petro Skargos parašytas šventojo karaliaičio gyvenimas (1610), kuriame paminėtas ir Volodkevičiaus 1606 m. lenkiškas spaudinys. Tad netikėtai (jei žvelgsime tik į leidinio antraštę) skaitytojas gauna galimybę susipažinti ne tik su Volodkevičiaus knygele, bet ir su visais keturiais ankstyvaisiais šv. Kazimiero hagiografinių biografijų variantais. Išvardyti priedai sudaro didesnę leidinio dalį.

Knygoje gausu ir kitų vertingų elementų. Randame ir dar vieno žinomo Volodkevičiaus kūrinio – lotyniškai parašyto eilėraščio šv. Kazimierui – publikaciją su vertimu į lenkų kalbą, yra išsamus įvadinis prof. Okońio straipsnis, bibliografija, trumpai aptarti publikavimo principai. Leidinys iliustruotas 18 gerai parinktų iliustracijų. Tarp jų yra ir šešių Volodkevičiaus 1606 m. spaudinio puslapių vaizdai. Tad bene vienintelis dalykas, kurio iš pirmo žvilgsnio galima pasigesti, tai visa šio unikato faksimilė. Malonu, jog, be angliškos santraukos, pasirinkta ir santrauka lietuvių kalba.

Šio šaltinio publikacija reikšmingai papildo jau egzistuojančią kazimierianą, suteikia naujos informacijos ir apie ankstyvąją šio šventojo hagiografiją, ir apie LDK rašytoją Chrizostomą Volodkevičių.

MINTAUTAS ČIURINSKAS